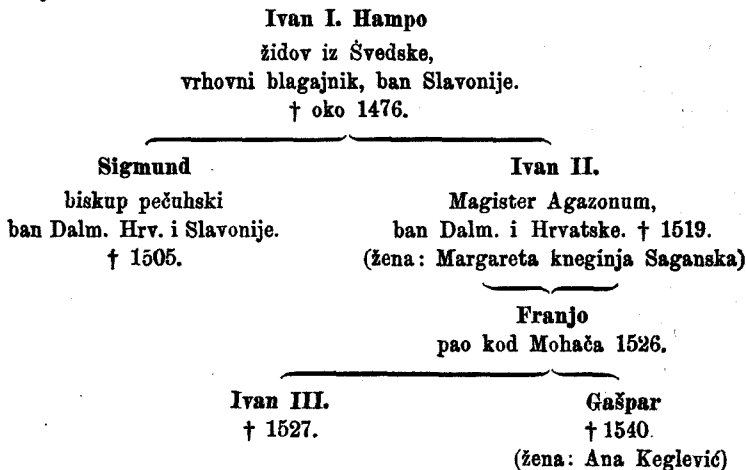

Koprivnice, Gjurgjevca i mnogih drugih, umro je godine 1540. takodjer bez potomaka. Žena mu bijaše Anna, kćerka Petra Keglevića. Cijeli posjed izumrle obitelji pao je u ruke državnog erara.

Ovo je dakle cijelo rodoslovlje znamenite obitelji *Ernst de Csáktornya*:

Arhiv obitelji Ernst došao je u posjed obitelji Keglević, te se sada nalazi u sbirci jugoslavenske akademije u Zagrebu, odakle sam crpio ove podatke. Dr. I. Bojničić-Kuinski.

Rimski spomenici Vrličke okolice u Dalmaciji.

Piše *Pop Petar Stanić*, župnik Vrlički.

Nastavljajući naša iztraživanja rimskima spomenicima bogate Vrličke okolice, koja odpočesmo objelodanjivati prošle godine u »Viestniku« i u Spljetskom »Bulettno«, iznosimo na svjetlo nove neobjelodanjene rimske nadpise, označujemo nove nepoznate položaje gradova i tragove rimskih cesta, koje su te gradove spajale. Pošto poznajemo potanko sav ovaj liepi gorski kraj, te osvjedočiv se ponovno o sigurnom položaju pojedinih gradova, nastojati ćemo na temelju povjesti i poznatih nam starinskih putokaza pojedinim položajima dati povješću sačuvana im imena.

I. Kievo (Setovia).

1. Gradeći prošle godine novu državnu cestu između Vrlike i Knina, nadjoše radnici na Kievu upravo između stare ceste i

župskoga stana, kuda nova cesta prolazi, mnoštvo zidova, opeka, novca i grobova, te jedan rimski nadpis, koji niže priobćujemo. Čuvši za to otkriće, podjosmo sami na mjesto, da položaj i nadjene stvari razgledamo. Evo što vidjesmo.

2. Počam od točke, gdje se stara cesta sastaje sa novom, kilometar daleko s jedne i druge strane nove ceste ležao je rimski grad. U širinu obuhvatao je prostor između stare ceste i glavice, na kojoj leži crkva sv. Mihovila, ali sjeverna ili bolje sjeverozapadna strana bila je za polovicu šira s razloga, što je bilo više zgodnoga prostora za gradjenje. Sredina mjesta bila je s jedne i druge strane puteljka, što vodi k župnome stanu. Veličina mjesta lahko se označuje, jer su ostanci zgrada svuda očevidni. Obći položaj lahko je predstaviti si po voj. karti z. 30. col. XV. — Gubin i Vrlika. Župski stan označen je znakom kapelice.

3. U kutu između stare i nove ceste nadjeni su temelji zgrada u njivama, među njima novca, uglja, opeke četvrtaste duge i široke 34 cm., debele 5 cm. Novac bakren bio već propao, pa ga ljudi slomiše i razbacaše. Na jednom mjestu su opeke bile tako složene, da su sačinjavale odvodnik (kanal). Osim toga nadjeno je nekoliko grobnih ploča, ali od nadpisa ništa.

4. Upravo na mjestu, gdje presieca nova cesta seoski puteljak, nadjen je pri radji za sniženje nove ceste ovaj nadpis:

MA

XIMINVS

QQ SVO

V L S

... *Maximinus quinquenali suo votum libens solvit.*

Nadpis je uklesan u običnom domaćem kamenu. Pismo je okosito i pravilno, ali prilično izlizano. Nadpis je visok 0·58 m., dug 0·47 m., dubok 0·36 m. Nalazi se u župnom dvorištu.

5. Idući sa nove ceste puteljkom k župskom stanu, ostaje na lievo do puta župska njiva, a na desno selo i iza njega njive. Gdjegod se zakopa na tih njivah, svagdje se nalaze zidovi, opeka, grobovi i nadpisi. Odmah do puta na župskoj njivi nadjen je sliedeći ulomak nadpisa:

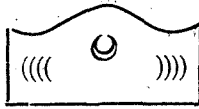
VS

HS

Kamen je izvana dovežen. Liepo je izradjivan. Slova liepa i

pravilna. Biti će odlomak važna nadpisa. Visok 0·15 m., dug 0·35 m., dubok 0·10 m. Nalazi se na Kievu u župskom stanu.

Na istoj njivi nadjen je pokrovac sarkofaga, koji je sastojao od tri diela, od kojih se dva nalaze u župskom dvorištu, a treći negdje u selu. Donosimo sliku jednoga komada, jer se na njemu nalazi uklesan polumjesec, oznaka starih Illyra.

Visok je 0·25 m., dug 0·56 m. Tu je nadjena i jedna mala ara, ali ju negdje baciše u zid, te ju nemogosmo viditi.

6. Na desnoj strani puteljka nalaze se među njivama velike gromile naslagana kamena, po njivama grobovi i opeke. U sredini među najvećima hrpama kamena nadjosmo jednu zatrpanu zidinu, kojoj su sve četiri strane zida za cio metar vanka zemlje; duga je 12 m., široka 8 m. Kako je zgrada velika i kako nije dirana, moglo bi se za sigurno unutra naći liepih spomenika. Bude li moguće, mi ćemo ju prekopati.

7. Kada je Octavijan osvojio Promonn i pred njezinima vratima razpršio vojsku dalmatskoga vodje Testima, koji joj je došao u pomoć, nije ovoga mogao s mjesta progoniti radi nepoznatih vrleti, na koje je Testimo bježao. Medjutim je Testimo, kako nam pripovieda Appijan, posjeo grad *Synodium*, koji da se je nalazio pri početku jedne šume, između dviju gora, u prostranoj i dugoj dolini prozvanoj Gabinijevom, jer je u njoj taj vojvoda nastradao sa rimskom vojskom. Tuj htjedoše Dalmate uhvatiti i Octavijana, ali je on oprezno po planinah napredovao krčeći i paleći šume i držeći na okupu vojsku. Octavijan je zauzeo i spalio *Synodium*. Odatle je pošao obsiedati grad Setoviju, kojoj u pomoć priteče mnoštvo Dalmata, ali ih Octavijan potuče, pri čem je bio i sam ranjen. To je bilo 34 g. pr. I.

Iz opisa Appijanova morali bi mi znati i položaj *Synodiuma*, ali to je teško, jer ima mnogo gora i mnogo dolina. Nama se čini, poznavajući kraj, da je Testimo bježao prema Kozjaku i Svilaji u gorsku vrlet, pa je uz put posjeo grad *Synodium*, da ga brani proti Rimljanima. Da je bježao na ovu stranu čini nam se i naravno, jer je na toj strani bila najveća moć Dalmata u liepom kraju današnjega Sinja i Vrlike; ta kod Sinja, gdje je danas selo

Grdnu-Vojnić, bio je do nedavno njihov glavni grad Dalmium (Dalminium, Delminium — Tako Mommsen, a mi ne. Uredništvo), koga im tek pred 123 g. srušio P. Cornelius Nasica.

Pošto je Synodium ležao pri početku jedne šume medju dva briega u prostranoj i dugoj dolini, to bi mogli misliti da se je nalazio medju Kozjakom i Svilajom na mjestu ili u blizini današnjega sela *Štikova*, koje leži u prostranoj dolini, a Kozjak, Lemeš i Svilaja bili su tada pokriti gustom šumom. Medjutim niti na strani *Štikova*, niti u njegovom prostranom okolišu ne nadjosmo nikakvog traga kakvome gradu. Osim toga pri zauzeću Synodiuma morao je Octavijan obilaziti po gorah, da ga Dalmate ne obidju, što nije morao činiti, kad bi Synodium ležao na mjestu ili u okolišu *Štikova*, jer *Štikovo* leži s onu stranu Kozjaka i Svilaje upravo prema staroj Promoni (Tepljuh). Toga radi mogao bi bio zauzeti ga, a da se ne trudi na Kozjak i Svilaju.

Opis zauzeća Synodiuma upućuje nas na mjesto medju Kozjakom i Svilajom ili bolje Kozjakom i Orlovačom na današnjim Maovicama. U tome nas utvrđuju ostanci rimskog grada medju kućama Binkovim i Baturine, gdje se vidi mnogo zidova, a gdje se je našlo novca i jedan sarkofag. Dakle Synodium je ležao prema Promoni kao na vratima medju Kozjakom i Orlovačom, te je tuda morao proći i Gabinije, ako je htio približiti se središtu Dalmata, koji su se na tih stranah što bolje utvrdili, osobito odkad im je porušen glavni grad Dalminium.

8. Osvojivši Synodium krenuo je Octavijan proti Setoviji. Setovija mogla je biti Octavijanu ili na desno na Otišiću, ili pred njim na Baleku ili Stražinama, ili na lievo na Kievu. Kamo je krenuo, to će nam razjasniti strategički razlozi. Da je krenuo na desno imao bi proti sebi neprijatelja sa svih strana: sa Kieva (Setovia) iza ledja, s lieva iz gradova oko Cetine, pred sobom u gradu na Otišiću, a sa desne strane mogli bi Dalmate oboriti se na nj sa Svilaje. Da je pošao ravno, bilo bi mu isto, dakle morao je osigurati si zapleće, pa početi redom od Dinare, pa niz Cetinu.

Osim toga sigurno su ga prema Setoviji vabili hrabri Dalmate, ne bi li ga kako zgodnije napali sa Kozjaka i od Dinare, kad ih je već kod Synodija nadmudrio. Kako je Octavijan morao biti oprezan, vidi se odtuda, što je Setoviji u pomoć pohrlila velika vojska iz gradova po Cetini, a što bi tek bilo, da je Octavijan zašao ravno usred Cetine, u taj osinjak hrabrih Dalmata a da si

je k tomu iza ledja ostavio nesvladanu, veliku i jaku Setoviju! Kako su ta osvajanja išla teško od ruke, vidi se i po tom, što je ranjeni Octavijan prestao s mjesta navaljivati dalje, već je pošao u Rim, pa tek na godinu se povratio u Cetinu. Više od gladi, nego li pobijedjeni pokoriše se Dalmate i vratiše plien Gabinijev. To su Dalmate učinili, da bace brigu s glave, pa da se doskora junački pod Batonom pobrinu za svoju staru slobodu, koju im ipak sudba ne dosudi.

9. Dalmate su se sigurno prije pokorili, nego što je Octavijan silom zauzeo Setoviju, po čemu je taj grad i nadalje ostao važnim na razkrižju rimskih cesta. Da je *Setovia* ležala upravo na Kievu, na mjestu, o kojem govorimo, osim navedenih razloga navadjamo sljedeće. *Setovia* bi filologički značila sedam cesta (*septem viae*), t. j. grad, u kojem se stječe sedam puteva. Poznato je, da je iz Sirmiuma (Mitrovica) vodila cesta u Solin, te se kod mjesta Leusabe razdvajala, tako da je jedan trak išao preko Livanjskoga polja, a drugi prema vrelu Cetine i dalje niz Cetinu, dok se oba ne sastadoše u Aequumu (Čitluk kod Sinja).

Ista mjesta, koja navadjaju tri stara putokaza, među jedni učenjaci na trak cetinski, a drugi na trak livanjski. Koji imaju pravo, bez stalnih dokaza teško je odlučiti. Nama je glede Setovije dosta znati, da je od Leusabe vodio preko Cetine rimski put u Solin, a spuštao se je u Cetinu idući od Grahova preko Uništa.

Sa tim glavnim i priekim putem u Solin bila je nedvojbeno spojena blizu na desno ležeća Setovija. Po našem mnijenju, koje ćemo gledati niže podkriepiti dokazima, treba na cetinskom traku tražiti gradove, koje navodi »*Tabula Peutingeriana*«. S toga je bila prva cesta, koja je vodila u Setoviju spojna cesta sa glavnom kod Uništa ili sa cestom, koja je spajala *Saritte* sa *Lonnarijom*. Druga cesta vodila je u Setoviju od Burnuma (kod Kistanja) preko Ninija (Tenen, Ninium, Thinium, Knin); treća od Lonnarije (Kotluša); četvrta od Erone (? oko Vrlike, Kukar, gdje je nadjen r. nadpis objel. u Bull. XI, br. 11); peta od naznačenoga Synodija (Maovice); šesta od grada pri vrelu Cetine (Splonum?); dočim je sedma spajala Setoviju kratkim putem pokraj Kozjaka i Turića sa Promonom (v. Bullettino X, str. 51).

Želimo da to naše mnijenje glede Setovije potvrde skore izkopine.

II. Kotluša (Lonaria).

1. Selo Kotluša leži na zapadnoj strani cetinskoga polja medju vrelima Kotlušom i Nelajem (Nele, Lene), na jednom od najljepših mjesta u okolici.

Osim stvarih spomenutih o tome mjestu u Bull. XIII, str. 167. navodimo sljedeće:

Kod Luke Baroša nadjosmo poklopac sarkofaga dug 0·58 m., širok 0·40 m.; dva ulomka, jedan ornamentike i jedan sarkofaga, na kome se vide noge djeteta, dočim ostali dio kipa razlupaše ljudi. Na njivi Zelenovića kod vrela Nelaj nadjena su pred deset godina dva sarkofaga i uza njih nadpis. Nadpis ljudi odnesoše, te se je isti vjerojatno izgubio, dočim sarkofazi stoje i danas na istome mjestu, jer ih ljudi nisu mogli otvoriti, pa tako ih pustiše na miru. Nadjeno je na istome mjestu više ara, ali pošto se za to onda nitko ne brinuo, ljudi ih razbacaše i razlupaše. Sudeći po zidovima sterao se je tu rimski grad od vrela Kotluše do vrela Nelaja i nešto dalje iza njega.

2. Držimo da je tu ležao rimski grad *Lonnaria*. Evo zašto. Tabula Peutingeriana označuje XIII milja južno od Saritte mjesto Lonnariju, koja odaljenost, uzevši da se je Saritte nalazio na grahovskom polju, podpuno odgovara položaju Lonnarije u Kotluši, jer od Kotluše do Uništa na dalmatinsko-bosanskoj medji ima deset klm., a odanle do Grahova ima okolo 6—9 klm., što po prilici odgovara duljini od XIII r. milja, jer ne znamo točno mjesta na grahovskom polju, gdje bi imao ležati Saritte. Poznavajući točan položaj Lonnarije mogli bi možda naći položaj grada Saritte mje-reći od Kotluše XIII r. milja ili oko 19 klm. Na grahovskom polju nadjen je siguran trak r. ceste, dočim mi nadjosmo isti na dva tri mjesta u Vrličkoj okolici.

3. Od mjesta, gdje je bila Lonnarija, išlo se dugom dolinom »Ševarovo blato«, koje pošto se prešlo, dolazilo se u mjesto Bariduo. Ako se je htjelo ići od Lonnarije (Kotluša) u grad kod Baleka, moralo se je preći močvarno Paškopolje ili cetinsko polje i to južnom stranom. *Ševače* zove se danas cijelo mjesto uz Cetinu kod Baleka. Blizu mosta kod Baleka nadjosmo na desnoj strani Cetine nedvojben trag rimske ceste, što je nedvojben dokaz, da je Lonnarija bila spojena sa Bariduom, koji mećemo da je bio kod Baleka, cestom, koja je išla desnom stranom Cetine ili južnom

stranom cetinskoga polja Po tome opis puta od Lonnarije do Baridua odgovara podpuno položaju Kotluše i Baleka, na mjestu kojih ležali su nedvojbeno r. gradovi. Daljina od Lonnarije do Baridua iznosi samih 3570 m. radi čega Tabula P. niti ne spominje tu udaljenost, već navodi XIII milja između Lonnarije i Tnalperija, koji se je nalazio na Otišiću kod kuća Krunićevih i Harambašićevih. Tim se tumači ona nejasnost Tabule P., jer se nije znalo, ima li se uzeti XIII milja između Lonnarije i Baridua ili između Lonnarije i Inalperija.

4. Da je Lonnarija ležala gdje danas leži selo Kotluša, mislimo i po tome, što se vrelo Nelaj zove i danas često Nele ili Lene Nelaj znači tiho, mirno vrijuće vrelo, što bi odgovaralo latinskoj riječi »Lene« od lenis, e; po čem bi Lonnaria ili Lennaria bio grad, koji leži oko tiho vrijućega vrela. Doista Nelaj je vrelo, koje tako tiho izlazi između kamenja, da se i ne čuje, od čega mu i ime.

(Svršit će se).

Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.

(V. Viestnik God. XIII. str. 20.).

CV.

Čita se: Js Hs Nika počivaet rab boži Jesif (Josif) Mihailov sin, 1752.

Ovaj je krst u Bjelušanskomu greblju u Mostaru. Krst je, od vap. i visok je m. 0,16; u perima mu m. 0,28; debeo m. 0,18.

U godini N je naznačeno sa II poteza, pa bi moglo biti i